
PRELIMINARII DIPLOMATICE ÎN PROBLEMA BASARABIEI DIN ANII 1914-1916

Maria Danilov

De-a lungul unui secol care s-a scurs de la declanșarea Primului Război Mondial, în atenția istoricilor români și străini s-au impus mai ales problemele ce țin de etapa neutralității României, de semnarea tratatului de alianță cu Puterile Antantei (4/17 august 1916), de cel de-al doilea Consiliu de coroană (14/27 august 1916), de problemele legate de evenimentele principale ale războiului. Multiple alte aspecte ce țin nemijlocit de problema Basarabiei în contextul internațional al anilor 1914-1918, de poziția Marilor Puteri ori evoluția situației politice europene în raport cu problema Basarabiei, au rămas în continuare insuficient valorificate.

O analiză a perspectivei românești, a interpretărilor și justificărilor istoriografiei tradiționale, față de această delicată problemă, întârzie să apară. Considerăm deosebit de important să vedem cum au decurs tratativele în problema Basarabiei din perspectiva diplomației rusești și a Puterilor Centrale în anii 1914-1916. Și, nu în ultimul rând să vedem care a fost poziția oficială a Statului Român în această spinoasă problemă a Basarabiei în anii 1914-1916. Cu atât mai mult se impune acest subiect în cercetările noastre, cu cât acesta n-a fost unul dintre momentele de referință în poziția României în această etapă a tratatelor (Zbucnea 2007, 40-49). Impactul politic al acestei chestiuni a depășit cu mult în epocă limitele unei simple dispute diplomatice între Est și Vest, astfel încât o analiză temeinică a subiectului este mereu în actualitate și necesită un demers complex, o reinventariere a surselor celor dintâi.

Nu avem în scrisul nostru istoric lucrări temeinice asupra relațiilor diplomatice româno-ruse și problema Basarabiei în anii 1914-1916 (Diamandy 1914, 17-19; Zbucnea 2007, 45-49). Dincolo de faptul că este vorba de un segment cronologic foarte îngust din anii Primului Război Mondial, ar trebui să observăm că tocmai în contextul relațiilor diplomatice româno-ruse din anii 1914-

1916, ar trebui să căutăm mai multe răspunsuri rezervate de istorie vizavi de poziția rusească și problema Basarabiei la Conferința de Pace de la Paris (1920) (Țăcu 2004, 272). Scrisul nostru istoric este tributار în egală măsură acelor puține scrieri în tematica basarabeiană din anii interbelici, în special lucrărilor scrise de Alexandru Boldur (Boldur 1927, 7-25; Boldur 1937, 3-32; Boldur 1992, 512-514). Edificatoare în acest sens este și lucrarea semnată de Dumitru Th. Pârvu, apărută într-un context istoric nu tocmai prielnic scrisului istoric, în 1943 (Pârvu 2013, 171-252)¹. Deși, fără referire specială la subiectul nostru, se cuvine să amintim contribuția istoricului Ion M. Oprea (Oprea 1998, 64-70). Extrem de vastă și întinsă, istoriografia dedicată problemei relațiilor diplomatice din anii Primului Război Mondial, este încă departe de a putea epuiza subiectul.

Departate de a interveni cu unele aprecieri asupra istoriografiei ruse din epocă, vom remarca doar că interpretările acestora asupra documentelor diplomatice publicate suferă de tendințe unilaterale, în special școala istoriografică din epocă (până la 1938) este influențată mult de concepțiile istoricului M.N. Pokrovski². De altfel, anume lui îi datorăm inițiativa de publicare a corespondenței diplomatice rusești din anii Primului Război Mondial (Царская Россия 1926. 1-145). Istoricii ruși oferă o imagine cu totul distorsionată nu numai asupra rolului României în războiul mondial, ci chiar și asupra perioadei neutralității României, asupra unor personalități de primă mărime în viața politică românească din anii 1914-1916

¹ Contribuția lui de Dumitru Th. Pârvu în problema Basarabiei, constituie subiectul tezei de doctorat susținută la Facultatea de Drept (secția Politico-economică) a Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj-Sibiu, în februarie 1941. Tipărită în volum, în tiraje restrânse (1943, 1944), lucrarea lui Dumitru Th. Pârvu, *Problema Basarabiei în lumina principiilor actelor juridice internaționale*, cade sub interdicțiile cenzurii regimului, fiind scoasă din circuitul public. În 2013, a fost reeditată la București.

² M.N. Pokrovski (1868-1932) a fost unul dintre organizatorii Academiei comuniste (1919) și al Institutului de Istorie (1921).

(Виноградов 1969, 52-59, 121-169). Totodată, atenția istoricilor ruși este îndreptată spre valorificarea documentelor diplomatice secrete din arhivele militare din Sankt Petersburg. Cunoscuta ediție – *Международные отношения в эпоху империализма / МОЭИ* (Relațiile internaționale în epoca imperialismului), începută în anul 1931, cuprinde documente diplomatice din fondul Ministerului Afacerilor Externe și din multe alte colecții ale arhivelor țariste (Виноградов 1992, 195-197). De fel întâmplător că problema Basarabiei în anii de război și-a găsit o largă reflectare în istoriografia rusă (Нотович 1947, 293-295; История 1945, 216-237, 276-302; Виноградов 1969, 52-70, 150-170; Бессарабия 1996, 168-248; Георгиев 1988, 58-73; Листиков 2011, 15-29; Козенко 2001, 3-27; Ланник 2011, 160-164). Importante secvențe ale problemei Basarabiei sunt cuprinse în culegerile de documente ale Conferinței de Pace de la Paris (The deliberations 1992, 633-672). Istoriografia dedicată chestiunii Basarabiei în anii Primului Război Mondial, deși extrem de întinsă pe parcursul unui secol, este încă departe de a putea epuiza subiectul. Rămân în continuare în afara interesului istoric multiple probleme ce țin de poziția oficială a guvernului condus de Ion Brătianu în problema Basarabiei în anii 1914-1916, de condițiile în care s-a negociat harta României Mari, în 1914, de către Ionel Brătianu și Constantin Diamandy, de perspectiva de abordare a problemei basarabene în contextul relațiilor diplomatice româno-ruse în perioada neutralității (1914-1916).

Așadar, ne-am propus să surprindem și să prezentăm o serie de detalii semnificative privind preliminariile diplomatice și atmosfera europeană în problema Basarabiei, reflectată în corespondența secretă a diplomaților ruși. De remarcat că problema Basarabiei apare în disputa diplomatică din anii 1914-1916, doar în momentele critice ale războiului, fiind speculată de către Puterile Centrale, pe fondalul discursului naționalist al României, dar și cel al interesului imperial, nedisimulat al Rusiei țariste de a-și menține în continuare dominația politică în acest colț de românie. Atât din motive geografice (al interesului direct într-o cooperare militară), cât și din considerente politice (greu de neglijat), rolul preponderent al negocierilor cu România l-a avut Rusia. Totuși, discursul diplomatic rusesc (atât cât poate fi relevant din contextul documentelor aduse în discuție) este permanent secundat de reprezentanța diplo-

matică a Franței. Aceasta din urmă, prin prisma simpatiei și încrederii de care se bucura, atât în mijlocul cercurilor conducătoare, cât și cele ale opiniei publice românești, a fost nevoită mereu să modereze, adică să modeleze și chiar să intervină direct – ori de câte ori era nevoie – în discursul diplomatic al rușilor (Царская Россия 1926, 154)³. La Paris, se pare, se cunoștea că problema Basarabiei era speculată intens, atât de Puterile Centrale, cât și de diplomații ruși, fapt, care poate fi lesne decodificat din cuprinsul mărturiilor documentare din arhivele rusești. Aflat în subordnarea directă a lui S.D. Sazonov (Игнатъев 1996, 24-26)⁴, serviciul diplomatic al rușilor se caracteriza printr-o stare de incertitudine, de suspiciuni și neîncredere, de insinuări neîntemeiate și de agresivitate. Fire nestatornică și contradictorie, S.D. Sazonov mai era dominat de neîncrederea și aversiunea sa contra României, care își declarase prompt statutul său de neutralitate (1914).

O altă fațetă se deschide asupra perspectivei de abordare a serviciului diplomatic român, condus de primul ministru al României, Ion Brătianu (Виноградов 1969, 165). Documentele vremii ni-l prezintă drept unul din cale afară de delicat, cult, inteligent și care nu se lăsa ușor atras în mrejele diplomației rusești, fapt care l-a scos adeseori din sărite pe ministrul rus de externe, S.D. Sazonov. Tot aici ar mai trebui pus în evidență un lucru prea puțin studiat și cunoscut (în istoriografia tradițională): contextul politic în care s-a pomenit Statul Român în momentul declanșării conflagrației mondiale (aflat sub presiunile ambelor tabere beligerante, acestea alternând de la promisiuni la amenințări, în funcție de situația militară de pe fronturile de luptă), a antrenat în lupta diplomatică pentru interesele țării întru realizarea idealului național, un corp diplomatic demn de toată admirația (Spector 1962, 23).

Dincolo de tabloul luptelor diplomatice din anii 1914-1916, de atitudinea beligeranților față de România, de a o atrage cu orice preț în conflict de partea lor, se deprinde, se conturează, de fapt, o imagine de fel măgulitoare a problemei Basarabiei. Diplomatic România n-a încercat în nici un fel să obțină de la ruși, ceea ce nu se putea militar. Gravitatea situației este greu de imaginat, odată ce i-a

³ Telegrama secretă a lui A.P. Izvolsky, consulul rus din Paris din 29 iulie/11 august 1914, nr. 265 [18].

⁴ Serghei D. Sazonov, ministru de externe al Rusiei în anii 1910-1916.

surprins tocmai și pe diplomații ruși (Виноградов 1969, 52-54). Realmente, cohorta diplomaților români în frunte cu Ionel Brătianu, în aceasta etapă a tratativelor (1914-1916) au stăruit consecvent doar în problemele legate de recuperarea teritoriilor românești aflate sub ocupația austro-ungară. Sunt avansate în discuții cedări teritoriale în Bucovina și promisiuni pentru autonomia Transilvaniei, a Banatului istoric. Pe când spațiul basarabean s-a lăsat acoperit de o misterioasă tăcere. Și atunci ne întrebăm, oare această stare de orientare confuză/ambiguă în problema românismului dintre Prut și Nistru n-a condus ulterior la știrbirea idealului național? Oare, nu cumva tocmai această atitudine a diplomaților români față de problema basarabeană a și fost răspunsul imperialilor ruși/sovietici la Conferința de Pace de la Paris în 1920?

Neutralitatea României și labirinturile diplomației rusești. România, în opinia diplomaților ruși, era cea țară cu ajutorul căreia, în 1913 „Rusia lui Nicolai al II-lea i-a pus la respect pe bulgari, când aceștia încercau să amenințe coroana bizantină predestinată împăratului rus”. În semn de recunoștință „pentru acea misiune de onoare România ar fi primit de la ruși, Dobrogea bulgărească” (Покровский 1926, XIV). În opinia diplomaților ruși, prin aceasta se urmăreau două obiective: pe de o parte, Bulgaria să fie ținută în frâu, iar pe de altă parte, se încerca ruperea convenției militare care îi lega pe români de Tripla Alianță⁵. Iar pentru a apropia și mai mult România, escorta împărătească a țarului a întreprins o vizită specială la Constanța (1914). Toate acestea trebuiau să recreeze o atmosferă binevoitoare din partea românilor față de Imperiul Rus și să producă o schimbare de imagine, de atitudine față de Austria: „nemții vor întâlni în fața României un dușman neîmpăcat, pe când Antanta, dincolo de originile germane ale dinastiei române, va avea de câștigat doar un aliat credincios”, susținea M. Pokrovski (Покровский 1926, XIV-XV). Pentru a atinge aceste obiective, diplomații ruși aveau nevoie de o cunoaștere exactă a poziției guvernului român. Dar tocmai acest fapt i-a îngrijorat cel mai mult pe angajații serviciului secret.

⁵ România avea un tratat secret de alianță cu Germania și Austro-Ungaria încă din 1883, încheiat de regele Carol I, astfel că la declanșarea războiului mondial Puterile Centrale au cerut României să își îndeplinească obligațiile asumate și să intre în război de partea centralilor.

Paradoxul situației este că ambele tabere ale serviciului diplomatic manifestau o neîncredere reciprocă: neîncrederea pe care România o arăta Rusiei era îndreptățită, atât de experiența istorică pe care românii au trăit-o de la 1812 încoace, de cunoașterea planurilor expansioniste nedisimulate ale rușilor, cât și din experiența istorică recentă, cum ar fi alianța din timpul războiului de la 1877-1878 (Iorga 1998, 211-222). Respectiv, temerile și neîncrederea Rusiei – dincolo de acele mari pagube istorice, teritoriale și morale pe care le datorau românilor – mai erau alimentate și de acea stare „privilegiată” în care nimerise Statul Român la declanșarea Marelui Război. Ministrul rus de externe, S.D. Sazonov, avea să susțină că „România începuse să facă negoț cu statutul său de neutralitate” (Покровский 1926, XI).

Tatonările serviciului diplomatic rusesc în România, după cum s-a arătat mai sus, începuseră mult mai devreme de începerea războiului. Primul document publicat în colecția lui M. Pokrovski (1926) se datează cu 12/25 iulie 1914 (nr. 162). Este vorba de telegrama secretă a lui S. Poklewsky-Koziell⁶, atașatul rus la București, în care se comunica lui S.D. Sazonov, precum că I. Brătianu ar fi confirmat faptul că România nu poate susține Serbia cu o intervenție militară împotriva Austriei, pentru că această decizie nu intră în sfera intereselor românești, care în opinia acestuia se rezumau doar la reținerea Bulgariei de a porni împotriva Serbiei, iar în urma războiului dintre austrieci și sârbi, ultimii să nu suporte pierderi teritoriale (Царская Россия 1926, 145). Tot acolo S. Poklewsky îl informa pe șeful diplomației rusești, că la întrebarea expresă către I. Brătianu „ce poziție ar ocupa România în cazul începerii unui conflict militar”, acesta ar fi răspuns următoarele: „o decizie a poziției României în război va putea fi luată nu numai de guvern, ci și în urma unor eventuale consultări cu liderii opoziției (...). Va fi absolut necesar să se cunoască și poziția Rusiei în acel război. Discuțiile mele cu Brătianu au un caracter amical și sunt sufletiste”, încheia pe un ton promițător S. Poklewsky (Царская Россия 1926, 145). Aceleași știri privitor la poziția României într-un eventual conflict militar sunt semnalate în textul secret telegrafiat peste două zile,

⁶ Stanislas Poklewsky-Koziell a activat în serviciul diplomatic rus la București în anii 1913-1915/1917 (înlocuit cu N. Șebeko). În urma puciului bolșevic din 25 octombrie/7 noiembrie 1917 a refuzat să colaboreze cu bolșevicii și a emigrat în Apus, ocupându-se de problema refugiaților ruși (1920-1930).

pe 14/27 iulie 1914 (nr. 169). S. Poklewsky mai adaugă doar că în opinia lui Brătianu, declanșarea unui război pentru România ar echivala cu o adevărată catastrofă, „de aceea guvernul român este îndreptățit să acționeze în scopul preîntâmpinării acestuia” (Царская Россия 1926, 146-147). Știrile sunt repetate în aceeași manieră diplomatică în scrisoare adin 15/28 iulie 1914 (nr. 170) (Царская Россия 1926, 146-147). A doua zi, pe 16/29 iulie, ministrul rus de externe avea să telegrafieze la București: „Rog, Domnia voastră, să-i transmiteți lui Brătianu următoarele: în cazul unui conflict real dintre Austria și Serbia, pentru a nu permite învingerea acesteia de către Austria, noi prevedem intervenția noastră armată. În aceasta va consta scopul războiului nostru cu Austria, dacă el va fi necesar. Răspunzând astfel la întrebările puse de Brătianu, la rândul Domniei voastre, fiți binevoitori de a-l întreba categoric ce poziție va ocupa România, printre altele, ați putea să-i dați de înțeles că noi nu excludem posibilitatea unor anumite avantaje pentru România, în cazul în care va lua parte alături de noi împotriva Austriei. Noi ne-am dori să cunoaștem care este punctul de vedere al guvernului în această problemă” (Царская Россия 1926, 146-147)⁷. Pe aceeași linie de gândire ministrul rus va insista în textul secret telegrafiat la București a doua zi, pe 17/30 iulie 1914 (nr. 1566): „În cazul în care considerați că puteți să începeți un dialog concret privitor la înlesnirile pe care poate conta România, puteți să declarați direct către Brătianu, dacă România va participa în război împotriva Austriei, noi suntem gata să susținem alipirea Transilvaniei” (Царская Россия 1926, 148). Astfel, declarația făcută de ministrul rus pe 17/30 iulie 1914 nr. (1556), este primul document în care imperialii dau dezlegare promisiunilor de război față de români, însă fără a-și asuma anumite obligații. Demersul diplomației ruse la București, rămânând aceeași: participarea României la război alături de Antanta.

Răspunsul lui S. Poklewsky, care a urmat chiar a doua zi (telegrama secretă din 18/31 iulie 1914, nr. 174), se conține într-o epistolă narativizată excesiv, cu multe amănunte stăruitoare să-l convingă cât de cât pe șeful diplomației rusești. Evenimentele ce se petreceau în vara anului 1914, la București, păreau foarte semnificative pentru diplomatul rus. S. Poklewsky: „în urma unor ședințe care s-au ținut trei zile la rând, aici se resimt

unele schimbări importante. Ieri, în presă au fost publicate informații oficiale, precum că România va decide ce poziție să ia în cazul izbucnirii unui război european. Unele ziare se încumetă să comenteze știrea oficială în sensul că România nu va păstra un statut de neutralitate, pentru că regele a hotărât să acționeze împreună cu Germania.

În baza mărturiilor pe care le dețin eu și reprezentantul francez este greu să verificăm aceste informații. În ultima ședință a Cabinetului de Miniștri, regele s-a pronunțat pentru contracararea oricăror încercări de a declanșa războiul european, iar dacă acesta va fi inevitabil, atunci România va acționa împreună cu Tripla Alianță. Brătianu împreună cu toți miniștrii ar fi ripostat regelui, fapt care ar fi provocat declarația de abdicare a acestuia. Totodată, după aceleași surse sunt invocate și motivele regelui întru susținerea Triplei Alianțe: 1) existența unei convenții de apărare cu Austria; 2) existența unor posibile angajamente personale ale regelui față de împăratul german și cel austriac; 3) cererea curentă din partea Austriei referitor la îndeplinirea angajamentelor de alianță asumate, iar din partea Germaniei – determinarea poziției României față de viitorul război; 4) imposibilitatea păstrării de către România a statutului de țară neutră, riscând să-și înrăutățească relațiile cu ambele tabere beligerante și să piardă din posibilele avantaje ale războiului; 5) încrederea în superioritatea forțelor Triplei Alianțe și că aceasta din urmă i-ar putea da anumite garanții față de Bulgaria. De adăugat că Germania și Austria răspândesc zvonuri nebinevoitoare la adresa noastră, precum că nu suntem pregătiți de război; nedorința Angliei și a Franței de a participa la război ș.a. Consiliul de Miniștri nu a ajuns la un numitor comun, de aceea se va întruni și mâine cu participarea celor din opoziție și trebuie de spus că opinia publică de aici este predispusă dușmănos față de Austria, iar armata română de un an de zile trăiește cu speranța unor acțiuni comune cu noi împotriva monarhiei bicefale și numai la gândul unor eventuale acțiuni împotriva Rusiei, ofițerii de aici se indispun grozav. La București au avut loc deja manifestații de protest și altele se mai pregătesc (...). Mi-am permis să mă opresc asupra acestor amănunte pentru că ele coincid întocmai cu cele relatate de Domnia voastră în telegrama sub nr. 1536. Pentru moment este imposibil de aflat ceva mai mult de la Brătianu (...). După ce atașatul francez

⁷Telegrama secretă din 16/29 iulie 1914, nr. 1541.

ne-a părăsit, eu am încercat să insist asupra lui Brătianu privitor la importanța deciziilor actuale pentru viitorul relațiilor dintre Rusia și România și a realizării idealului românesc cu ajutorul nostru. Pentru ca să nu-mi scape vreun mijloc de acțiune asupra lui Brătianu, eu mi-am permis de asemenea să-l informez asupra telegramelor noastre, nr. 1556. Brătianu a exprimat mulțumiri și a promis să cântărească cuvintele mele. Totodată a întrebat dacă aliații vor sancționa dezlipirea unor provincii austriece, deoarece Anglia va insista, se vede, pentru păstrarea statu-quo după terminarea războiului. I-am răspuns că aliații noștri vor ține cont de promisiunile noastre. Apoi, Brătianu a rugat să nu dăm crezare zvonurilor care circulă prin oraș, stăruind să mă convingă despre faptul că o eventuală colaborare cu noi nu trebuie exclusă. Informându-vă despre toate cele înșirate mai sus, în aceste momente grele, încă nu sunt hotărât să înaintez concluziile mele, deoarece eu, la fel ca și Înălțimea voastră, nu aș vrea să cred în posibilitatea unei viclenii fără precedent din partea României” (Царская Россия 1926, 148-149)⁸. După cum vedem, discursul diplomatic dintre ruși și români este dominat de ostilități și neîncrederea reciprocă pe care ambele tabere nu întârzie să le manifeste de fiecare dată în momentele de grea cumpănă ale istoriei.

În prima fază a tratatelor, ministrul rus de externe S.D. Sazonov a înaintat cereri exagerate, formulate ambiguu în care făcea referință la unele avantaje neînsemnate pentru români. Eventual, rușii declarau că erau gata să susțină alipirea Transilvaniei, deși orizonturile unei asemenea susțineri erau confuze și neclare, atât timp cât România nu-și declarase deschis intențiile față de părțile beligerante. Basarabia, în această etapă a tratatelor, nu intră în sfera de interes diplomatic al ministrului rus. Situația însă va fi răsturnată din momentul în care acesta a aflat știrea, precum că România „ar fi înclinată să mențină o poziție de neutralitate sau chiar să adere spre unele acțiuni comune cu Austria”. Anume acest fapt, greu de contestat, reclama o stare de agitație nu numai în Rusia, ci și în Franța. A.P. Izvolsky⁹, ambasadorul

rus la Paris, s-a grăbit să-l informeze pe ministrul rus privitor la părerea lui Poincaré. Pe 19 iulie 1914 A.P. Izvolsky telegrafia lui S.D. Sazonov: „Aici a fost recepționat mesajul reprezentantului francez la București, care reflectă într-o lumină agitată intențiile României. Aceasta, se pare, este înclinată spre o deplină neutralitate sau chiar la acțiuni comune cu Austria. Președintele republicii și-a exprimat părerea că ar fi nevoie imediat, fără a pierde timpul, să influențăm asupra României, promițându-i Transilvania” (Царская Россия 1926, 149)¹⁰. Sfatul primit de la francezi (1 august 1914) era întârziat. Cu două zile mai devreme, pe 17/30 iulie, S.D. Sazonov expediase lui S. Poklewsky la București mesajul telegrafic „strict confidențial”, amintit mai sus (codificat sub nr. 1566). Țăriștii independent de sfatul francezilor, erau gata să susțină, să promită, de fapt, alipirea Transilvaniei în cazul aderării României de partea Antantei (Царская Россия 1926, 147-148)¹¹.

Așadar, S.D. Sazonov s-a arătat foarte neliniștit în legătură cu eventuala poziție a României în război. Diplomații ruși au sesizat imediat că Puterile Centrale aveau pârghiile lor de a influența asupra României, nu mai puțin convingătoare, decât asupra bulgarilor. De aceea își schimbă brusc pozițiile și trec la tactica de promisiuni și avantaje, care, bineînțeles, erau făcute din contul celui alt, adică al inamicului. Atunci când I. Brătianu, în dialog cu atașatul rus la București (20 iulie/2 august) S. Poklewsky, a întrebat „dacă Rusia va aprecia poziția de neutralitate a țării ca gest de amicitie”, acesta va fi nevoit – pentru a evita ceva mai rău – să răspundă afirmativ, fapt pentru care I. Brătianu i-ar fi mulțumit (Царская Россия 1926, 150)¹².

Convenția cu rușii și „paroxismul” lui Sazonov (*diplomatic românii n-au încercat să obțină de la ruși, ceea ce nu puteau militar*). Pentru prima dată problema Basarabiei este consemnată în documentul secret din 21 iulie/3 august 1914. S. Poklewsky expedia la Petersburg un raport foarte consistent în care sublinia: „În baza informațiilor reale de care dispun, diplomații germani și austrieci cer de la România să declare nouă război, amenințând-o că statutul său de țară neutră va fi considerat drept o atitudine dușmănoasă față de

⁸ Telegrama secretă din 18/31 iulie, 1914, nr. 174 [6].

⁹ Alexandr P. Izvolsky (1856-1919), diplomat rus, ministru al afacerilor externe (1906-1910); reprezentantul corpului diplomatic al Imperiului Rus la Paris (1910-1917). În anii războiului a contribuit mult la consolidarea Antantei. S-a retras din funcție în luna mai 1917 și a rămas în Franța. A scris un volum de memorii, apărut în două ediții – în engleză și franceză, tradus ulterior și în rusă (Извольский 1924).

¹⁰ Telegrama secretă din 19 iulie/1 august 1915, nr. 224 [7].

¹¹ Telegrama secretă a ministrului de externe către reprezentantul diplomatic din București din 17/30 iulie 1914, nr. 1556 [nr. 5].

¹² Telegrama secretă din 20 iulie/2 august 1914, nr. 179 [9].

Tripla Alianță. Ei dau garanții asupra frontiere-
lor sudice cu bulgarii, oferind Basarabia și valea
Timocului. Mai răspândesc și zvonuri, precum că
victoria Triplei Alianțe este iminentă, iar o nouă
hartă a Europei de mult a fost croită, ceea ce acți-
onează negativ asupra opiniei publice” (Царская
Россия 1926, 152)¹³. Așadar, constatăm că proble-
ma Basarabiei apare în disputa diplomatică din
partea diplomaților germani și austrieci, drept re-
compensă pentru România în cazul în care aceas-
ta ar declara război Rusiei. În paralel, diplomatul
rus din București a sesizat ca și Bulgaria a decla-
rat României „recunoașterea pentru totdeauna a
dreptului asupra Dobrogei în schimbul acordării
acesteia libertății depline de acțiuni în criza in-
tervenită” (Царская Россия 1926, 153)¹⁴. Știrile
sosite de la București întreceau așteptările minis-
trului rus S.D. Sazonov. În discursul diplomatic
european era scoasă la meza Basarabia „ruseas-
că”, fapt care nu putea fi agreat sub nicio formă
de Imperiul Rus. Ecoul problemei basarabene nu
s-a lăsat mult așteptat. În urma unor consultații
prealabile cu reprezentanțele consulare ale Fran-
ței și Angliei la Sankt Petersburg, S.D. Sazonov
va telegrafia de urgență ambasadorului rus din
București: „După cum s-a convenit cu ambas-
adorii Franței și Angliei, propun acestor guverne
să trimită imediat directive reprezentanțelor din
București, ca acestea să înainteze următoarea de-
clarație: 1) Primind propunerea condițiilor înain-
tate de Rusia în scopul unei colaborări active din
partea României îndreptate împotriva Austro-
Ungariei, Franța și Anglia sunt de comun acord
cu Rusia și, 2) din momentul în care România
va lua parte alături de Rusia la luptele împotriva
Austro-Ungariei, Franța și Anglia se vor conside-
ra în stare de război cu orice altă țară care va ataca
România în această perioadă. Această declarație
trebuie făcută în scris, pentru a-i da legitimitate
din partea ambelor țări” (Царская Россия 1926,
153)¹⁵. În paralel, consulul Imperiului Rus în Ita-
lia, A.N. Krupenski¹⁶, îl informa pe S.D. Sazonov
privitor la intențiile României de a adera în război
alături de Austria. Drept acoperire îi serveau in-

formațiile transmise de către diplomatul italian la
București San-Giuliano (Царская Россия 1926,
154)¹⁷.

Este firesc să ne întrebăm care au fost reacțiile
oficiale ale diplomaților Franței și Angliei la de-
clarația nesancționată a ministrului rus S.D. Sa-
zonov. Or, inițiativa acestuia ieșea din limitele
discursului diplomatic oficial. Excesul de bruta-
litate al imperialilor ruși era evident. Vom reține
doar, că în colecția documentelor publicate de
M.N. Pokrovski (1926), nu se dețin și mărturiile
care reflectă răspunsul oficial al Franței sau An-
gliei. În schimb, avem probe indirecte care ne
confirmă acest fapt. P. Izvolsky, ambasadorul rus
la Paris telegrafia la Sankt Petersburg textul se-
cret pe 29 iulie 1914: „Dumergue¹⁸, m-a încredin-
țat că i s-a poruncit ambasadorului francez la Bu-
curești, să aducă la cunoștință guvernului român
declarația Domniei Voastre cu cerințele stipulate
acolo, numai că a atras atenția că ar fi periculos
să apăsăm în așa hal asupra României sau s-o
brutalizăm, pentru că acolo se duce o luptă între
două curente. Eu, cunosc, de asemenea, că repre-
zentantul Franței la București este de părerea că
neutralitatea României poate fi mai convenabilă
decât participarea ei directă în război împotriva
Austriei, deoarece îi va crea posibilitatea de a ve-
ghea asupra Turciei și Bulgariei, iar intrarea ace-
stora în război, vor atrage după sine și România la
acțiuni comune alături de noi” (Царская Россия
1926, 154)¹⁹. Astfel, vedem că ambasadorul fran-
cez la București, Camille Blondell, va fi nevoit să
medieze cumva între I.I.C. Brătianu și Poklevsky-
Kozzell, pentru a-l îndupleca pe ministrul rus S.D.
Sazonov vizavi de cerințele exagerate înaintate
față de România.

Mărturiile documentare ce reflectă corespon-
dența diplomatică secretă pe segmentul 12/25
iulie-19 august/1 septembrie, 1914, ne dezvăluie
acea stare de neliniște și iritare în care se afla S.D.
Sazonov. Statutul de țară neutră, promovat insis-
tent de guvernul român, nicidecum nu-l aranja pe
ministrul rus. În legătură cu situația creată istori-
cul M. Pokrovski avea să declare tranșant: „măga-
rul muri de foame, însă România n-a renunțat la
poziția sa de țară neutră. Ea se găsea nu doar între
două stoguri de fân, ci între trei” (Покровскоий

¹³ Telegrama secretă din 21 iulie /3 august 1914 nr. 181 [13].

¹⁴ Telegrama secretă din 23 iulie/5 august 1914, nr. 202 [15].

¹⁵ Telegrama secretă a ministrului de externe către ambasado-
rii din Paris și Londra din 27 iulie/9 august 1914, nr. 1750 [16].

¹⁶ A.N. Krupenski (1850, Corjeuți, jud. Hotin-Roma, 1923), di-
plomat, consilier titular, ambasador în Norvegia (1905-1912)
și Italia (1912-1915); membru al consiliului monarhic al emi-
granților ruși (este fiul lui N.M. Krupenski, mareșal al Adună-
rii Nobilimii din Basarabia (1866-1869).

¹⁷ Telegrama secretă din 28 iulie/10 august 1914, nr. 76 [17].

¹⁸ G. Dumergue (1863-1937), ministrul de externe al Franței
în anii 1914-1918.

¹⁹ Telegrama secretă din 29 iulie/11 august 1914, nr. 265 [18].

1926, XV). Faptul că România continuă să-și păstreze poziția sa de țară-neutră, îi deruta mult pe diplomații ruși. În opinia acestora, România, fiind favorizată atât de factorii politici, cât și de cei geografici, începea să târguiască neutralitatea sa „cu o încăpățănare tot mai afișată. Cu ce, la o adică, este ea mai prejos decât Bulgaria?” (Покровский 1926, XV).

Un alt document important care atestă problema Basarabiei în discursul diplomatic al rușilor este textul telegrammei secrete expediate de S. Poklewsky la Petersburg pe 19 august/1 septembrie 1914: „Ținând cont de anumite obligații, pe care România le are față de Tripla Alianță, dar și de dispoziția regelui, este greu de presupus dacă neutralitatea României poate fi acceptată drept un gest de prietenie deosebită față de noi. Cu atât mai mult cu cât poziția care și-a declarat-o poate influența indirect și starea de viitor a Bulgariei. De asemenea, cu certitudine se lămurește că, dincolo de opinia publică favorabilă nouă, este aproape imposibil să provocăm România la acțiuni dușmănoase împotriva Austriei până la o nouă schimbare de situație pe câmpul de luptă sau până la o schimbare radicală, cum ar fi, de pildă, o acțiune deschisă a Italiei alături de noi. Printre altele, ar trebui să luăm în calcul faptul că, succesele militare vremelnice ale Germaniei ar putea lejer să năucească mințile unora, încât să ajute regelui și unor persoane influente de aici, protivnice nouă, de a face propagandă în folosul răscumpărării „trădării” României, față de Austria și Germania. De asemenea, în situația intervenită, nu punem la îndoială faptul că guvernul român susține păstrarea neutralității Bulgariei și ideea unor concesiuni teritoriale din partea Serbiei și Greciei, pentru atingerea acestui scop. Totodată, nimeni nu ne poate garanta faptul că, în situația în care, mințile de aici vor conștientiza o perspectivă clară asupra distrugerii Austriei și o largire teritorială a Bulgariei și Serbiei, evident, fără o compensație pentru România, ultima nu va găsi în aceasta un pericol pentru interesele sale și va încerca să și le asigure cu ajutorul dușmanilor noștri, care, se știe, îi fac cele mai provocatoare oferte. Apoi, diverși reprezentanți ai puterii de stat de aici încep să promoveze unele temeri, în sensul că, neutralitatea României nu este pe deplin prețuită de noi și că, ar trebui să le dăm anumite garanții în această privință. În unele organe de presă acești inși au strecurat ideea că pentru statutul său de țară neutră Rusia îi va da României o parte din Basara-

bia. După cum am raportat mai înainte, dorința de a obține de la noi unele promisiuni, în câteva rânduri a fost exprimată deja de Brătianu, dar și de reprezentantul italian de aici, care, ceva mai înainte, a făcut unele aluzii, precum că în războiul de față ar fi binevoitor din partea noastră să-i dăm României unele asigurări mai clare” (Царская Россия 1926, 156)²⁰.

Așadar, în contextul disputei diplomatice dintre ruși și romani, pentru a doua oară este vizată problema Basarabiei în telegrama din 19 august/1 septembrie 1914. De fapt ea apare, de astă dată, din interiorul gândirii și acțiunii societății românești, din presa vremii. Ambasadorul rus la București, S. Poklewsky, doar a preluat și a multiplicat această idee, transmițând-o către oficialul ministerului de externe din Sankt Petersburg. În discursul oficial al diplomaților, fie români, fie ruși, problema ca atare lipsește cu desăvârșire.

În legătură cu cele expuse se profilează două momente importante: pe de o parte, problema Basarabiei era speculată intens de Puterile Centrale și doar arareori își găsea loc de avizare, de semnalară în opinia publică românească, iar pe de altă parte este evident că atașatul rus din București a sesizat perfect acele noi schimbări intervenite în poziția României față de ruși, odată ce aceasta cere tot mai insistent anumite garanții. Mărturie în acest sens ne poate servi raportul lui S. Poklewsky, expediat la Petersburg pe 20 august/2 septembrie 1914, din care sunt evidente câteva învățăminte (pentru diplomații ruși):

- „Atâta timp, cât la putere stă Brătianu noi putem conta, cel puțin, pe neutralitatea României”;
- „Să-i oferim garanții doar din contul dușmanului nostru”;
- „Recroirea hărții Peninsulei Balcanice nu mai poate să provoace împotrivirea sau nemulțumirea României”;
- „În cele din urmă, noi vom avea încrederea că am folosit toate mijloacele pentru a nu provoca o acțiune dușmănoasă a României împotriva noastră” (Царская Россия 1926, 156)²¹.

După cum vedem din declarațiile lui S. Poklewsky, intențiile imperialilor ruși față de România erau în

²⁰ Telegrama secretă din 19 august/1 septembrie 1914, nr. 246 [24].

²¹ Telegrama secretă din 20 august/2 septembrie 1914 nr. 246 (continuare) [25].

continuare deosebit de dure, deși își dădeau prea bine seama că neutralitatea României nu este „pe deplin prețuită” și că ar trebui să ofere anumite garanții. În mare, strategia acestora rămâne neschimbată, aceștia continuând să momească România doar cu unele promisiuni vagi din contul inamicului. Evident, țăriștii promiteau ceea ce nu puteau da. Despre Basarabia nici nu putea fi vorba.

Și totuși, în câmpul disputelor diplomatice avansate ale părților beligerante privitor la cedări teritoriale în favoarea României, la sfârșitul lunii septembrie 1914 apare din nou problema Basarabiei (telegrama secretă a lui S. Poklewsky către S.D. Sazonov din 9/22 septembrie 1914). S. Poklewsky recunoaște că „membrii guvernului român nu se lansează în discuții vizavi de promisiunile făcute de Austria, totodată, eu dețin informații certe, din surse demne de încredere, precum că în ultima vreme guvernul Austriei a promis un statut special pentru Transilvania și unele modificări neînsemnate de frontieră în Bucovina. În plus, în cazul unei victorii a Germaniei și Austriei, România va obține toată Basarabia și Odesa. Iar pentru ca pe viitor România să nu aibă teamă de vecinătatea noastră, guvernul german îi încredințează pe unii militari de aici că România după război va fi despărțită de Rusia de către Austria vasală prin marele principat al Ucrainei. La începutul războiului, când principele Carol părăsea Germania, împăratul Wilhelm îi repeta promisiunile din fragmentul de mai jos, adăugând că peste 20 de ani Transilvania va fi alipită la România. Până acum nu s-a observat, ca cele înșirate mai sus să fi avut un ecou deosebit aici și aspirațiile opiniei publice sunt îndreptate spre dobândirea teritoriilor românești ale Austro-Ungariei” (Царская Россия 1926, 164)²². Aceste provocări neașteptate din partea aliaților, care se arătau atât de „generoși” față de români, îi împingeau în derută pe diplomații ruși. M. Pokrovski, cel care a îngrijit colecția de documente publicate (1926), privitor la corespondența diplomatică secretă din anii 1914-1916, avea să constate contrariat: „mai în scurt, românii se comportau foarte degajat, arătând cât sunt de importanți și nelăsându-se provocați de nici cele mai ademenitoare ispite” (Покровский 1926, XVI).

Anul 1915 aduce noi evenimente și fapte în câmpul dezbaterilor diplomatice dintre ruși și români,

²² Telegrama secretă din 9/22 septembrie 1914, nr. 283 [39].

printre care de maximă importanță a fost intrarea în război de partea Antantei a Italiei (legată ca și România de un tratat cu Puterile Centrale) și semnarea convenției militare cu Imperiul Rus. O analiză atentă a textelor publicate în corespondența diplomatică secretă pe anul 1915, scoate în evidență faptul că problema Basarabiei continuă să persiste în atenția serviciilor secrete ale Imperiului Rus. Tratatările purtate între ruși și români în primăvara anului 1915 (martie-mai) în legătură cu teritoriile aflate sub austriece scot în evidență spectrul basarabeian al problemei. Diplomații ruși reclamau, nu fără temei, precum că România își extinde pretențiile și asupra Basarabiei „semiucrainene” (полуукраинскую Бессарабию), având și sprijinul aliaților „propovăduitori ai spiritului de libertate și civilizație” (Покровский 1926, XVI). Evident, aceste probe documentare sunt consemnate în mărturiile diplomaților ruși din surse indirecte. O elocvență în acest sens, ne poate servi textul ambasadurului francez la București, Camille Blondele către ministrul francez de externe, Delcassé (10/23 aprilie 1915): „în cazul în care Rusia, a cărei poftă cresc, odată ce consideră victoria sa foarte aproape, va insista și nu va înțelege, că pentru a atenua acele triste amintiri ale anului 1878, ar trebui să-și schimbe cumva pozițiile, atunci ea va împinge România să treacă de partea Triplei Alianțe, ceea ce va trage o răcire generală în relațiile diplomatice și va îndrepta toate țările neutre către Germania și Austria. Rusia face o mare greșală, care poate fi mult mai gravă decât cele întâmplare în septembrie, anul trecut. De aceea ar trebui să dea dovadă de mai multă bunăvoință. Eu am temei să presupun că aceste inițiative vin din partea lui Sazonov, odată ce ministrul rus mi-a mărturisit ieri că s-ar putea să-i declare deschis lui Brătianu: odată ce România încă nu s-a hotărât la acțiuni concrete, la ce i-ar mai ajuta o asemenea neînduplecare, pentru că am putea lejer să ne descurcăm și fără ea.

După cum am semnalat către colegul meu, un astfel de răspuns, dacă cu adevărat ar avea loc, nu este îndreptățit din partea lui și ar conduce la urmări grave. Din câte știu, dl Sazonov, singur a propus românilor o libertate absolută referitor la alegerea momentului când vor intra în război. De aceea, deliberând Rusiei să decidă de una singură înțelegerile cu România, noi, totuși, ar trebui să insistăm ca față de România să demonstreze bunăvoință și atenție.

Poziția ei de acum va determina conlucrarea armatei române.

Regele și Brătianu ar fi fost mulțumiți de această ultimă decizie, iar pentru Rusia ar fi însemnat o victorie și un succes al politicii noastre românești, în stare să mai potolească din acele triste amintiri ale anului 1878” (Царская Россия 1926, 180)²³.

Eșecul încercărilor de a atrage România în război de partea Antantei, la momentul oportun, provoacă cele mai diverse discuții și în mijlocul elitelor diplomatice ale Franței. Conducerii franceze i se imputa faptul că i-a lăsat pe ruși să conducă negocierile cu românii. În special, agenții ruși erau foarte sensibili la reacțiile din presa franceză. În opinia acestora, unele ziare influente din Franța promovau ideea că pentru a salva situația creată și pentru a atrage România în război, Rusia ar fi trebuit să jertfească o parte din Basarabia. La rândul ei, reprezentanța rusă semnala că, această stare de spirit provoacă o atmosferă nedorită și ar putea influența negativ relațiile părților (telegrama secretă din 12 octombrie 1915) (Царская Россия 1926, 201)²⁴.

Problema Basarabiei apare din nou în textul telegrafiat de S. Poklewsky pe 19 octombrie/1 noiembrie 1915. De astă dată se sublinia că în cazul în care România ar trece de parte aliaților, atunci germanii ar fi promis să ofere României „un miliard-două de franci și pe deasupra toată Basarabia și Bucovina”²⁵. Așadar, din perspectiva unor interese reale ale diplomaților ruși, problema Basarabiei devenea un măr al discordiei în relațiile dintre ruși și români. În opinia lui S.D. Sazonov, pentru acel ajutor neînsemnat pe care îl putea acorda România aliaților „jocul nu costa nici două parale”. Cu atât mai mult cu cât această chestiune n-o deranja de fel pe Franța. Ministrul rus considera că Țarigradul i se oferea Rusiei nu de dragul „ochilor frumoși”, ci pentru sprijinul real acordat francezilor și englezilor în lupta împotriva germanilor. Pe același ton iritat S.D. Sazonov își continua monologul: „Dacă nu ești în stare să dai acest ajutor, dar singur ai nevoie de el, nu numai nu-ți vor da trecerile, ci tu trebuie să le dai Basarabia”²⁶.

La fel, istoricul M. Pokrovski în finalul discursului său asupra corpului de documente privitoare

²³ Telegrama secretă din 10/23 aprilie 1915, nr. 183 [67].

²⁴ Telegrama secretă telegrafiată la Paris din 29 septembrie /12 octombrie 1915, nr. 639 [103].

²⁵ Telegrama secretă din 19 octombrie/1 noiembrie, 1915, nr. 671 [106].

²⁶ Adresa către S.D. Sazonov din 2/15 noiembrie 1915, nr. 107.

la corespondența diplomatică secretă din anii 1914-1916, dintre români și ruși, declara tranșant: „Asupra României nu mai avea putere și influență nici isteria francezilor, nici momeala reală a englezilor, care procuraseră grâul de la români, neputând să-l scoată din țară, numai ca această să nu-l vândă germanilor și, care au transferat în România la începutul anului (1915) 12 mln lire sterline. De astă dată, România considera ca acel moment este prielnic: acum sau niciodată” (Покровский 1926, XXI).

Corpul de documente se încheie cu telegrama șefului Statului-Major al districtului militar Odesa din 15/ 28 august 1916, în care se anunța că în baza informațiilor recepționate de la serviciul pazei de grăniceri „la ora 10.30, în ziua de 15 august 1916, în România a fost anunțată mobilizarea generală” (Покровский 1926, XXI). De astă dată, despre Basarabia nu se mai amintea.

În concluzie. Corespondența diplomatică secretă din anii 1914-1916 evocă faptul că, problema basarabeană revine în preocupările politice ale marilor puteri europene în momentele critice ale războiului. Contextul politic în care s-a pomenit Statul Român, în momentul declanșării conflagrației mondiale a creat o situație specială în orientarea strategică în anii de război. Diplomații români în această etapă a tratativelor (1914-1916), definită ca perioadă a neutralității României în „marele război” au stăruit consecvent doar în problemele legate de recuperarea teritoriilor românești aflate sub ocupația austro-ungară – a Transilvaniei, Bucovinei și Banatului istoric. Pe când spațiul basarabean s-a lăsat acoperit de o misterioasă tăcere. Totodată, observăm că din perspectiva diplomației rusești – problema Basarabiei a fost una prioritară în disputa diplomatică a Marilor Puteri în anii 1914-1916. Imperialii au stat cu ochiul de veghe pe întreaga Basarabie și nu le-a scăpat nici un moment prielnic pentru a-și întări pozițiile diplomatice sau strategice în acest spațiu românesc.

Documentele din arhivele rusești atestă faptul că, în perioada anilor 1914-1916, oficialii români nu ridicaseră în nici un fel problema românilor de la est de Prut. Guvernul condus de I. Brătianu n-a înaintat revendicări teritoriale în legătură cu Basarabia. România a decis în favoarea Antantei, sacrificând astfel interesul său național de la est de Prut. Diplomatic vorbind, românii n-au încercat să obțină de la ruși ceea ce nu puteau lua militar.

Bibliografie

- Boldur 1927:** Al. Boldur, La Bessarabie et les relations russo-roumaines (Paris 1927).
- Boldur 1937:** Al. Boldur, Imperialismul rusesc în Balcani. Schiță de istorie (Chișinău 1937).
- Boldur 1992:** Al. Boldur, Istoria Basarabiei (București 1992).
- Diamandy 1914:** C. Diamandy. România și conflictul european (București 1914).
- Iorga 1998:** N. Iorga, Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit (București: Editura Albatros 1998).
- Oprea 1998:** M. Oprea, România și Imperiul Rus, vol. I, 1900-1924 (București: Editura Albatros 1998).
- Pârvu 2013:** D.Th. Pârvu, Problema Basarabiei în lumina principiilor actelor juridice internaționale (Contribuții la cunoașterea raporturilor diplomatice româno-ruse). Studiu introductiv, note și indice de nume de I. Constantin (București 2013).
- Spector 1962:** Sh. D. Spector, Roumania at the Paris Peace Conference. A Study of the Diplomacy of Ioan I. C. Bratianu (New York 1962).
- The deliberations 1992:** The deliberations of the Council of Four (March 24-June 28, 1919). Notes of the official interpreter Mantoux P.; Transl. a. ed. by Link A.S. with the ass. of Boemeke M.F., Princeton (N.J.) (Princeton 1992).
- Țăcu 2004:** O. Țăcu, Problema Basarabiei și relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939) (Chișinău: Editura „Prut Internațional“ 2004).
- Zbucnea 2007:** Gh. Zbucnea, Peste Prut sau peste Carpați? Despre opțiunile politice ale României în anii 1912-1916. In: Magazin istoric, an 41 (București 2007), 40-49.
- Бессарабия 1996:** Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. Документы и материалы (сост. М.Д. Ерещенко, Т.А. Покивайлова, Л.Е. Семенова, В.Н. Виноградов) (Москва 1996).
- Виноградов 1969:** В.Н. Виноградов, Румыния в годы Первой мировой войны (Москва: Наука 1969).
- Виноградов 1992:** К.Б. Виноградов, Первая мировая война. Дискуссионные проблемы. Новая и новейшая история 2, 1995, 192-197.
- Георгиев 1988:** А.В. Георгиев, Царизм и российская дипломатия накануне Первой мировой войны. Вопросы истории 3, 1988, 58-73.
- Игнатъев 1996:** А.В. Игнатъев, Сергей Дмитриевич Сазонов. Вопросы истории 9, 1996, 24-46.
- Извольский 1924:** А.П. Извольский, Воспоминания (пер. с англ. А. Сперанского) (Петербург-Москва 1924).
- История 1945:** История дипломатии. Дипломатия в новое время (1872-1919 гг.), т. 2 (сост. И.И. Минц, В.М. Хвостов; под ред. В.П. Потемкин) (Москва 1945).
- Козенко 2001:** Б.Д. Козенко, Отечественная историография Первой мировой войны. Новая и новейшая история 3, 2001, 3-27.
- Ланник 2011:** Л.В. Ланник, Осознавая войну: германская военная элита осенью 1914 г. Первая мировая война: взгляд спустя столетие (Москва 2011).
- Листиков 2011:** С.В. Листиков, Великие державы и „русский вопрос“ в 1919-1920 годах: Решения Версальской мирной конференции и их последствия. Отечественная история 5, 2011, 15-29.
- Нотович 1947:** Ф.И. Нотович, Дипломатическая борьба в годы первой мировой войны (Москва 1947).
- Царская Россия 1926:** Царская Россия в мировой войне [сборник материалов и документов]: Т. 1 (предисловие М.Н. Покровского) (Ленинград: Центральная архивная комиссия 1925/1926).

Diplomatic efforts on the Bessarabian question during 1914-1916

Abstract

For a century since the beginning of the First World War the attention of Romanian and foreign historians was focused on the issues related to the period of neutrality of Romania, the signing of the Treaty of Bucharest by the second Crown Council (14/27 August 1916), and other issues related to the major events of that war. However, it is particularly important to undertake a re-inventorying of the initial sources and to understand how the negotiations on the issue of Bessarabia were conducted from the perspective of Russian and the Central Powers diplomacies in 1914-1916. The importance of research is increased by the fact that at the time the negotiations were held this issue wasn't a reference point for the Romanian diplomacy.

The problem of Bessarabia of 1914-1916 remains on the periphery of historical research. The paradox lies in the fact that there are no documents (not found), which could reveal the position of the Romanian government at this

stage of the “Great War” (1914-1916) on the territorial issue of Bessarabia, annexed by Russia in 1812, as well as any requests or claims made by the Romanian government regarding the Romanians in Bessarabia, especially considering the total lack of schools teaching in Romanian.

Дипломатические усилия по Бессарабскому вопросу в 1914-1916 гг.

Резюме

В течение века с начала Первой мировой войны внимание румынских и иностранных историков было сосредоточено на вопросах, связанных с периодом нейтралитета Румынии, подписанием договора о союзе с государствами Антанты (4/17 августа 1916) вторым Советом Короны, главными событиями войны. Однако особенно важно провести инвентаризацию первоисточников, чтобы выяснить, как с точки зрения российской дипломатии и Центральных держав проходили переговоры по вопросу Бессарабии в 1914-1916 гг. Важность исследования усиливается тем, что в то время, когда велись переговоры, этот вопрос не был в центре внимания румынской дипломатии.

Проблема Бессарабии 1914-1916 годов остаётся на периферии исторических исследований. Парадокс ситуации заключается в том, что не существует документов (не найдены), по которым можно было бы выявить позицию румынского правительства на данном этапе Первой мировой войны (1914-1916) по территориальному вопросу Бессарабии, аннексированной Россией в 1812 году, а также какие-либо запросы или претензии румынского правительства относительно бедственного положения румын в Бессарабии, особенно учитывая полное отсутствие национальных школ.

26.02.2015

Dr. Maria Danilov, Institutul de Istorie, AŞM, str. 31 August, 82, MD-2012 Chişinău, Republica Moldova, e-mail: danilovmaria@yahoo.com

tyragnetia.nationalmuseum.md

tyragnetia.nationalmuseum.md